

הרב יואל פרידמן

הנחת שתילים שגדלו בעציץ שאינו נקוב על הקרקע

שאלה

שתלן גידל שיחי אוכמניות במנותק מן האדמה, כדי לשווק אותם לנוטע שיגדל אותם אף הוא במנותק מן האדמה. בעת מסירת השתילים הורידו אותם מן המשאית והניחו אותם על הקרקע למשך יום. האם יש למנות שנות ערלה מחדש מעת הנחת השתילים על הקרקע?

א. חיוב ערלה בעציץ שאינו נקוב

1. שיטת בעלי התוספות

נאמר בירושלמי, ערלה פ"א ה"ב:

רבי יצחק בר חקולה בשם חזקיה הנוטע בעציץ שאינו נקוב חייב בערלה ר' יוסי אמר מפני שהשרשין מפעפעין אותו רבי יונה מפיק לשנה כלי חרש עומד בפני שרשין רבי ירמיה בעי נטע בו דלעת מאח' שהוא כנקוב אצל האילן כנקוב הוא אצל זרעין.

בפרשנות הירושלמי נחלקו הראשונים: בעלי התוספות מסבירים שההלכה המבוארת שם, שעציץ שאינו נקוב חייב בערלה, היא המשכה של המחלוקת לגבי עציץ שאינו נקוב בעץ ובחרס¹, שיש אומרים שעציץ של חרס 'לא בעי נקיבה', ויש אומרים שעציץ של עץ 'לא בעי נקיבה'. ולאור הנ"ל כתב הרא"ש שדברי הירושלמי הם רק בכלי חרס, אך אילן הנטוע בעציץ מעץ שאינו נקוב - פטור מן הערלה ו'בעי נקיבה'. וזו לשון הרא"ש (הלכות קטנות הלכות, ערלה סי' ג):

והנוטע בספינה אע"פ שאינה נקובה אם היא של חרס ומפרש בירו' שאין כלי חרס עומד בפני השרשין והן מפעפעין דרך החרס ויונקין מן הקרקע. אבל של עץ בעי נקיבה.

וכן מפרש ה'אור זרוע' את הירושלמי שדווקא עציץ שאינו נקוב מכלי חרס נחשב כנקוב, ולכן השורשים מפעפעים, אך זרעים ושאר צמחים חד-שנתיים אינם יונקים ואינם חודרים כלי חרס, ולכן הכלים נחשבים כאינם נקובים. לכן גם מסתפק הירושלמי: 'נטע

1. תוספות, גיטין ז ע"ב ד"ה עציץ; שם, מנחות פה ע"א, ד"ה כאן ספינה.

בו דלעת וכו' האם נאמר שכאשר זו מצויה ליד אילן תיחשב כגדל בעציץ נקוב. בסוף הוא מסיק שדברי התלמוד הירושלמי אינם הלכה: 'מיהו לא נפקי מינה ולא מידי דאגמרא דידן סמכינן דכלי חרס בעי נקובה ואפילו לאילן'.² מתוך נקודת המוצא הנ"ל מפרש ה'אור זרוע' את התוספתא (ערלה פ"א ה"ג):
הנוטע בספינה ובעציץ ובראש הגג [אור זרוע: פטור] חייב בערלה נטעו בעציץ שאינו נקוב נשבר וחזר ונטעו בעציץ נקוב אם יכול לחיות חייב [פטור] ואם לאו פטור [חייב]...

לדעתו הנאמר במשנה 'הנוטע בספינה - חייב בערלה' הוא בספינה נקובה של חרס, ואילו דברי התוספתא הנ"ל הוא בספינה של חרס שאינה נקובה, ולכן פטור. לדבריו יש לפרש את המשך התוספתא: אם נטע בעציץ שאינו נקוב - פטור מן הערלה, ואם נשבר העציץ וגוש האדמה יכול לחיות ממנו - חייב בערלה, אך אם גוש האדמה אינו יכול לחיות - פטור מן הערלה. ולכאורה לאור הנ"ל, מדוע יש חשיבות לשאלה אם גוש האדמה יכול לחיות או לא? ויש לומר שאם גוש האדמה אינו יכול לחיות, ממילא אינו כנטוע גם אם העציץ נשבר, ולכן פטור מן הערלה.

עכ"פ למדנו לדבריו שבמציאות שהעץ פטור מן הערלה, כגון שנמצא בעציץ שאינו נקוב ונשבר העציץ, וגוש האדמה שעוטף את העץ מתחבר ל'קרקע עולם' - נחשב מייד כנטוע וחייב בערלה. וכך יש להסיק גם לפי הגהות לתוספתא המיוחסות לגר"א,³ שחילק את התוספתא לשתי הלכות שאינן קשורות זו לזו: האחת - נטעה בעציץ שאינו נקוב ונשבר וכו', והאחרת - דין הגוש שיכול לחיות ממנו. גם לפי דבריו למדנו כנ"ל, שאם היה במצב של פטור ונשבר העציץ, מתחייב בערלה. אלא שכבר הר"ש ליברמן ב'תוספתא כפשוטה'⁴ מעיר שלפי זה נקודת המוצא של התוספתא היא שעציץ שאינו נקוב פטור מן הערלה, וזה מנוגד לנאמר בירושלמי.⁵ ולאור הנ"ל יש לומר שתוספתא זו אינה הלכה גם לדעת הגר"א וכדלהלן. אומנם רוב הפרשנים מגיחים את התוספתא בצורה שונה. לדעתם נקודת המוצא היא שהנוטע בעציץ שאינו נקוב חייב בערלה, ולכן אם נשבר העציץ והצמח יכול לחיות מגוש האדמה - פטור, ואם לאו - חייב. וב'חסדי דוד' לתוספתא הנ"ל מסביר שהחידוש הוא שאף שבעציץ שאינו נקוב חייב, מכל מקום היינו סבורים לומר שכאשר העציץ נשבר והצמח מתחבר וניטע בקרקע עולם ממש, חייב במניין חדש של ערלה, אף אם גוש האדמה מספיק למחיית העץ.

2. בכלי עץ כתב האור זרוע בהגהה שמספקא ליה 'אי בעי נקיבה או אי מהני נקיבה'.
3. מובא במנחת ביכורים, ערלה פ"א ה"ג. על הגהותיו של הגר"א לתוספתא, ר' הגהות הגר"א לתוספתא, בתוך 'ארבעה ספרים נפתחים... רבינו אליהו מוילנא', בעריכת אהרון דוד סופר, תשנ"ט, מעמ' שטו ואילך.
4. תוספתא כפשוטה, ערלה, עמ' 817, שו' 8-9.
5. הר"ש ליברמן גם טוען שהגהה זו מוקשית בגלל זה; ואפשר לומר שאכן התוספתא חולקת על הירושלמי וכפי שכתב האור זרוע.

2. שיטת הרמב"ם

הרמב"ם - שיטה אחרת עימו. הוא כותב בהל' מעשר שני (פ"י ה"ח):
הנוטע בעציץ שאינו נקוב חייב בערלה, אע"פ שאינו כארץ לזרעים הרי הוא כארץ לאילנות.

הרמב"ם אינו מבחין בין סוגי העציצים אלא מבדיל בין זרעים לאילנות. לדעתו 'כלי חרס' הנאמר בירושלמי הוא דוגמה, והעיקר הוא שמדובר באילנות, ולכן חייב. לדעת ר' יוסי ההבדל בין אילנות לזרעים נובע מיניקתם של השורשים דרך העציץ - ר' יוסי אמר מפני שהשרשין מפעפעין אותו, ואילו לדעת ר' יונה יש בכוח שורשי האילנות לחדור ולשבור את העציץ: 'רבי יונה מפיק לשנה: כלי חרש עומד בפני שרשין [בתמיה]!'

ה'שלחן ערוך' (יו"ד סי' רצד סעי' כו) כמעט מעתיק את דברי הרמב"ם: 'והנוטע בספינה, או בעציץ אף על פי שאינו נקוב, חייב'. ב'ביאור הגר"א' כותב שיש להסיק מן הירושלמי כשיטת הרמב"ם שהבחנה היסודית היא בין אילנות לזרעים ולא בין סוגי העציצים. טענתו היא שלדעת רש"י כלי חרס נחשב נקוב בין בזרעים בין באילנות, אך מבעיית ר' ירמיה בירושלמי שם, מוכח שהעציץ נחשב נקוב בגלל האילן הנוטע בו, ולכן יש להסתפק מה הדין בדלעת שמצויה יחד עם אילן באותו עציץ. בעצם טענת הגר"א היא כטענת ה'אור זרוע', אך בעוד ה'אור זרוע' הסיק שאנו נוקטים כבבלי, הגר"א מסיק מן הירושלמי כדעת הרמב"ם שיש לאילנות דין שונה מפני שהשורשים מפעפעים, יונקים וחדורים דרך העציץ לקרקע. וזו לשון הגר"א (שם):

(סד) אף על פי כו'. אף על גב דבירושלמי אמר כ"ח ס"ל דכ"ש בשל עץ וכשיטת תוס' בפ"ק דגטין ובמנחות שם אבל הרא"ש והטור כתבו כאן כשיטת רש"י ודוקא בכ"ח אבל בירושלמי משמע כדברי הרמב"ם דבכל ענין מדאיבעיא להו אי מהני ג"כ לזרעים הואיל והשרשים של האילן ניקבו אותו כבר אבל לשיטת רש"י א"צ לזה דהא נקוב הוא ג"כ לכ"ד.

הרמב"ם לא הביא את התוספתא הנ"ל בהלכותיו, ויש לומר שהסיבה לכך היא שסבר שזו אינה הלכה כפי שראינו לדעת הגר"א לעיל, ולו מפני שאין בה חידוש, שכן אם הנוטע בעציץ שאינו נקוב - חייב בערלה, שוב אין הבדל בין עציץ נקוב לעציץ שאינו נקוב, והכול תלוי בשאלה אם גוש האדמה מספיק למחיית העץ אם לאו.

3. עציץ שאינו נקוב ממתכת או מפלסטיק

ראוי לציין שהמקורות בספרות חז"ל מדברים על עציץ שאינו נקוב שעשוי מעץ או מחרס, ועל כך מוסבים דברי הירושלמי והתוספתא.

השאלה שנשאלנו היא בעציץ שבאמת אינו נקוב ואינו מאפשר יניקה או חדירה של השורשים גם באילנות. ובכה"ג פסקו רוב הפוסקים⁶ וכך אנו גם נוקטים להלכה, שבמקרה זה פטור מן הערלה (מדאורייתא). וכך כתב ה'חזון איש' (דיני ערלה אות לב):

6. מנחת שלמה א, סי' ע עמ' ת; שם, סי' מא אות ד; חוות בנימין א, סי' ב עמ' יב; מנחת יצחק, ח"ח סי' צב ס"ק ד.

... נטע בעציץ שאינו נקוב, אם הוא של חרס, חייב בערלה ורבעי מה"ת, ואם הוא של מתכת, אינו חייב אלא מדרבנן, ואם הוא של עץ, יש בזה פלוגתא, ויש לצדד להקל, ולומר שאינו אלא מדרבנן. נטע בעציץ של מתכת אינו נקוב ועקרו וסלע עפר עמו כדי שיכול לחיות, וחזר ונטעו בארץ, יש להסתפק אי מונה מנטיעה ראשונה.

אם כן אנו נוקטים שהגדל בעציץ ממתכת, מפלסטיק או מפוליאתילן ללא נקבים - פטור מן הערלה מדאורייתא ואסור מדרבנן.

ב. העמדה על הקרקע של שתילים שגדלו על משטח מנתק

כעת נדון בשיחי אוכמניות (שדינים כאילנות) שגידלו במשתלה במנותק מן האדמה ועתיד גם הנוטע לגדל אותם במנותק מן האדמה, אלא שלפני המסירה לנוטע העמידו את השתילים על גבי הקרקע. נשאלנו אם יש למנות ערלה מחדש, כיוון שברגע העמדתם על הקרקע התחייבו מדאורייתא,

וכאמור מדברי ה'אור זרוע' והגהת הגר"א בתוספתא, אף שהתוספתא אינה הלכה⁷ כי נוקטים אנו שעציץ שאינו נקוב חייב בערלה - מכל מקום למדנו שאם היו במצב של פטור ונשבר העציץ - מייד התחייבו בערלה.

הגרצ"פ פראנק דן בשאלה זו - מה הדין במעביר מעציץ שאינו נקוב לנקוב. הוא מביא את התוספתא הנ"ל ואת גרסאותיה השונות, את פרשנות הגר"א לתוספתא וכן את השגותיו של הרב דוד טעביל⁸ על הגר"א. בתחילה הוא נוטה לדברי הרב דוד טעביל, שצמח שגדל בעציץ שאינו נקוב ונשבר או שהעבירו לעציץ נקוב, כשהצמח מצוי בגוש אדמה שיכול לחיות ממנו - פטור מן הערלה, והוא מסביר שהטעם לכך הוא שכלל נקוט בדיני ערלה ש'שורש פטור פוטר'.⁹ אלא שבהמשך דוחה הגרצ"פ פראנק את דבריו ונוקט כגר"א, כי אין אומרים 'שורש פטור פוטר' כאשר יש נטיעה חדשה, ואף שעציץ שאינו נקוב - פטור מן הערלה, ולכאורה הוא 'שורש פטור', כאשר מעבירים את הצמח לעציץ נקוב, נחשב כנטיעה וחייב בערלה. ואומנם מבואר בירושלמי (ערלה פ"א ה"ב): 'ר' יאשיה מיייתי נטיעות בגושיהון מחו"ל ונציב להון בארץ, ובמקרה זה פטור מן הערלה, אך במקרה הנ"ל באמת אמרו 'שורש פטור - פוטר', כי הצמח היה נטוע בארץ בפטור, אך כשהצמח מצוי בעציץ שאינו נקוב, הוא מעולם לא היה נטוע בארץ, ולכן אין כאן 'שורש פטור', וכשמעביר לעציץ נקוב - חייב בערלה.

7. לדעת הגר"א; אך לאור זרוע התוספתא מתפרשת להלכה, אלא שאנו נוקטים כרמב"ם ולא כדבריו.
8. בית דוד סי' א; נחלת דוד סי' יא.
9. ירושלמי ערלה פ"א ה"ב; וע"ע באריכות במאמרנו 'ניוון עץ האתרוג וצמיחת ענף חדש - תגובה', אמונת עתיך 113 (תשע"ז), עמ' 44-49, ובפרט מעמ' 45.

ה'חזון איש' הביא אף הוא את הפרשנויות השונות לתוספתא וכדלעיל, ולמעשה כתב בדיני ערלה (שם): 'יש להסתפק אי מונה מנטיעה ראשונה', וכפי שהבאנו לעיל.

הגרש"ז אורבך ב'מנחת שלמה' (ח"א, מעמ' תד) דן בשאלה הנ"ל וכותב כך:

וסבור הייתי לומר דלפי"ז אם הגביה אחד עציץ נקוב שנטוע בו אילן שכבר עברו עליו שנות ערלה והניחו ע"ג דבר המפסיק בין הנקב והארץ בכה"ג דמודו כו"ע דחשיב תלוש צריך להתחיל מחדש במנין שנות ערלה כשחזר והעמידו על הארץ,

והוא פלאי...

והוא מביא ראייה מן המשנה (ב"מ ק ע"ב) שבכה"ג יש לפטור מן הערלה:
שטף נהר זיתיו ונתנם לתוך שדה חבירו, זה אומר: זיתי גדלו, וזה אומר ארצי גדלה - יחלוקו.

ומבואר בגמרא (שם קב ע"א) שמדובר שהזיתים נעקרו בגושיהם לאחר שלוש שנות ערלה, ולכן הפירות מותרים באכילה. הגרש"ז אורבך יוצא מנקודת מוצא לפיה בוודאי העץ נותק לזמן מסוים בעת ההעברה עד שהגיע והשתרש במקום החדש, שכן העצים היו חלק מן הזמן באוויר וחלק מן הזמן צפו על גבי המים. מוכח אם כן מגמרא זו שאף על פי שהשתילים מתנתקים לזמן מסוים, אין אנו מונים שנות ערלה מחדש. לאחר שכתב שלהחמיר בכגון דא 'הוא פלאי', ולאחר שהוא מביא ראייה מן הגמרא שאין מונים שנות ערלה מחדש - מסביר הגרש"ז אורבך מדוע באמת אין חיוב למנות שנות ערלה מחדש, אעפ"י שלכאורה כאשר הוא ניקב את העציץ או הוריד את העציץ לקרקע הרי יש כאן נטיעה, ולכאורה זוהי סיבת החיוב, שנאמר 'וכי תבואו אל הארץ ונטעתם'.

בתחילה הגרש"ז א יוצא מנקודת מוצא שאכן סיבת החיוב היא מעשה הנטיעה (וכפי שהבין לעיל הגרש"ז פ), אלא שטענתו היא שניקוב של עציץ או הורדה של העציץ ממקומו המוגבה לארץ - אין זה מעשה נטיעה המחייב אלא רק החלפת ההגדרה ההלכתית מנקוב לאינו נקוב, ממנותק למחובר. ובשונה מהלכות שבת, שבהן יש חשיבות ליניקה והמלאכה היא בפעולה של העובד - **בהלכות ערלה לא המעשה כשלעצמו חשוב אלא התוצאה**, והיא העובדה שהאילן נטוע.¹⁰

בהמשך הגרש"ז א מסיק שלדעתו הנטיעה אינה כלל הגורם המחייב בערלה. הסיבה לחיוב היא שמתחדש מן הגרעין או מן הייחור אילן עצמאי. וכן מוכח מחיתוך הענף המוברך מצמח האם, שחייב אז בערלה אעפ"י שאין שם מעשה נטיעה. הסיבה היא כאמור שמתחדש אילן עצמאי על ידי ניתוק הענף המוברך מן האם. לאור הנ"ל הוא מסביר שניקוב של עציץ והפיכתו מעציץ שאינו נקוב לנקוב או הנחת העציץ המוגבה על הקרקע אינם משנים את מצבו ומציאותו של האילן. האילן חי, התקיים והיה עצמאי בהיותו מנותק, וכך הוא גם בהיותו מחובר.

ולמסקנה, הגרש"ז אורבך נשאר ללא הכרעה ובצ"ע בגלל דברי האור זרוע' והגר"א שהבאנו לעיל, שנראה מדבריהם בצורה ברורה שאם היה בעציץ שאינו נקוב ונשבר העציץ, אזי מתחייב בערלה.

10. וע"ע מנחת שלמה א סי' מא אות כעין זה לעניין שביעית.

הגר"ש ישראלי (חוות בנימין ח"א סי' א) מתייחס יותר לשאלה של העברת שתילים באופן ארעי במנותק מן הקרקע על גבי המשאית: האם כשהצמחים נחשבו כמחוברים במשתלה והועלו על גבי המשאית, אזי דינם במשאית כעציץ שאינו נקוב, או שמא נפסק מניין שנות הערלה ויש למנות מחדש בעת הנטיעה? בתחילה משווה הגר"ש ישראלי לדברי הריב"א בהלכות שבת (מובא באור זרוע ח"ב סי' נו), שמותר לקחת צרור שיש עליו עשבים כדי לקנח (שבת פא ע"ב), ולכאורה עובר על איסור תולש דאורייתא. ומבאר הריב"א שכיון שהצרור אינו מחובר לגמרי, אם אינו קובע את הצרור במקום אחר אלא מחזיר אותו למקומו - אין כאן תולש ואין כאן נוטע; וזו לשון הריב"א (כפי שהם מובאים באור זרוע הנ"ל):

שכיון שהוא מחזירו לקרקע למקום גדולתו לאו תולש הוא ואף על גב דהתולש דבר שהוא מחובר אפי' החזירו חייב היינו היכא שהי' מחובר גמור וכשמחזירו לשם נוטע לכתחילה הוא אבל זה שאינו מחובר גמור כשהוא מגביהו אינו תולש גמור **אא"כ קובעו במקום אחר** שמיעט את יניקתו כך פי' ריב"א.

אך בהמשך הגר"ש ישראלי מבחין בין הלכות שבת להלכות ערלה, וכפי שהבאנו לעיל בשם הגרש"ז אורבך שבהלכות שבת זהו דין במעשה האדם לעומת הלכות מעשר כלאיים וערלה שהוא דין 'בחפצא שבה נעשית הפעולה'. לכן כל זמן שלא ניכרת שום השפעה על הצמח משינוי המצב, אין ממילא ניתוק או נטיעה. הגר"ש ישראלי מביא אף הוא את הראיה מן הגמרא בסוגיית 'שטף נהר זיתיו וכו'" שמוכח משם שניתוק זמני אינו מחייב מניין חדש של ערלה, ולכן הוא מסיק כדלהלן:

ומכאן תשובה למה שנשאלנו ששתילים אלה שנלקחים על גושם ומועברים במכוננית לשם נטיעתם במקום אחר כיון שהעברה זו אינה אלא לשעה קלה ואין מורגש הדבר בשתיל עצמו שהאדמה המקיפה השרשים היא דיה כדי שיחיה הימנה אין זה בגדר הפסק ואין בה כדי להצריך מנין חדש של שנות הערלה והנלענ"ד כתבת.

וראוי לציין שהוא משווה בין **ניתוק** לזמן לבין **חיבור** לזמן וכותב שמתחייבים במלאכת הזריעה בשבת מייד כשמכניס את הזרע לאדמה. הוא מביא מה'מנחת חינוך' שכתב שאפילו אם מתכוון בתחילה לזרוע על מנת לעקור לפני שישתמש, חייב משום זריעה. ומבחינה זו שונה הדין בהלכות מעשר, שביעית וערלה. הסיבה לכך היא כנ"ל, שבהלכות שבת זהו דין במעשה האדם, ואילו בהלכות מעשר, שביעית וערלה זהו דין בחפצא ובתוצאה של הפעולה.

ג. מניין שנות ערלה מהקליטה

בשאלה שאנו דנים בה אין מדובר שנוטעים שתיל שגדל בתחילה במנותק או במקרה שניקבו עציץ שאינו נקוב והשאירו אותו כך במשך זמן רב. מדובר בשתילים שהיו בעציצים נקובים על יריעה מנתקת והעמידו אותם על הקרקע לזמן קצר. השאלה היא

אם עצם העמדת השתילים על הקרקע מחייבת בערלה מדאורייתא, וממילא יש למנות שנות ערלה מחדש.

דעת הראב"ד¹¹ היא שמניין שנות ערלה נקבע על פי הקליטה, ואם נטע בר"ח אלול מסתיים המניין לאחר שלוש שנים החל מהקליטה. אף לרמב"ם¹² שלכאורה משתמע מדבריו שבכה"ג מונה משעת הנטיעה, כתב ה'כסף משנה' בפשיטות שהוא מודה שמונים משעת הקליטה.¹³ וכן כתב 'ערוך לנר'¹⁴ שהפסוק הנאמר בערלה 'ונטעתם' מתפרש בסיום הנטיעה, לאמור אחר הקליטה. ובאמת אליבא דכו"ע כשאנו מקילים בתחילה, לאמור שאנו נוטעים שלושים יום לפני ראש השנה, יש להוסיף לשלושים הימים לחישוב שנה גם את ימי הקליטה, כמבואר בגמרא במסכת ראש השנה (י ע"ב).

והסברה היא, כפי שפירש רש"י (ר"ה שם), שאין משמעות לנטיעה ללא הקליטה של הצמח: 'וימי הקליטה אין עולין לה, דכמאן דמנח בביתא דמיא',¹⁵ והרי"ד בשינוי סגנון:¹⁶ 'דימי קליטתו אינן עולין לו מן המנין, דכמנח בכדא דמי'.

ואומנם דעת הגר"א¹⁷ שלרמב"ם מונים מעת הנטיעה, והסכימו איתו כמה אחרונים,¹⁸ אך ה'חזון איש' (שביעית יז ס"ק לא) תמה על ביאור הגר"א, שכן מדוע נבדיל בין מניין שלוש שנים שלמות לבין מניין חלקי 'שהקלנו עליה בתחילתה'? אם לפני הקליטה אין כאן נטיעה, אזי בשני המקרים יש למנות משעת הקליטה; וזו לשונו:

...והגר"א חידש דבג' שנים שלימות מונין מנטיעה אף שלא נקלט. ויש לתמוה כיון דמבואר בגמ' דבעינן ל' ול' ומונין מקליטה, מנ"ל להר"מ לחדש דבזמן שהן שלימין מונין מנטיעה, ומה סברא היא זו ליתן שתי הלכות בנטיעה, ממ"נ אי חשיבא מעשה הנטיעה קדם קליטה למימני מינה א"כ לענין ל' יום בשנה נמי נימני מנטיעה...

ואולי גם לדעת הגר"א מניין השנים הוא מהנטיעה, שכן לא מצאנו מניין של יותר משלוש שנים, אך חיוב ערלה באמת מתחיל מן הקליטה.¹⁹

11. ראב"ד, הל' מע"ש פ"ט הי"ב.

12. רמב"ם, הל' מע"ש פ"ט הי"ב, ושם ה"ח.

13. וכן פסק החזו"א שביעית סי' יז ס"ק לא; שם דיני ערלה אות ו; וע"ע שם, ערלה סי' יב ס"ק ה.

14. ערוך לנר, ר"ה י ע"ב.

15. אומנם רש"י, ר"ה שם מפרש את הגמרא לענין תוספת שביעית.

16. תוס' רי"ד, ר"ה שם, מהד' תניינא אף שמפרש את הגמרא כדעת ר"ת שהנושא המרכזי הוא דין ערלה; פסקי הרי"ד, ר"ה שם.

17. ביאור הגר"א, יו"ד סי' רצד ס"ק יג; ועי' מהר"י קורקוס לרמב"ם, הל' מע"ש פ"ט הי"ב, שמסתפק אם הרמב"ם מודה לראב"ד אם לאו.

18. עי' מנחת שלמה א, סי' ע עמ' שצט ד"ה דהנה; שפת אמת ר"ה י ע"א ד"ה הפירות.

19. וכן מבואר לגבי כלאיים בפסחים כה ע"א: 'הואיל והיתה להן שעת הכושר קודם השרשה', וביאר שם רש"י כדלעיל: ש'כל זמן שלא נשרשו הרי הן מונחין בכדא'; וכ"כ רש"י, שבת עג ע"א; שו"ת קול גדול (אבן חביב) סי' עה, מהד' איטח, עמ' קעט-קפ; ישועות מלכו, קריית ארבע, הל' כלאיים פ"א ה"א. ואומנם עי' ראב"ן, סי' נג, מהד' דבליצקי עמ' קצד-קצה; מאירי, פסחים שם וכן ס' החינוך, מצוה תקמח שזהו רק לעניין איסור הנאה, אך לוקה כבר משעת זריעה. וע"ע מנחת חינוך, מצוה רצח ואגלי טל, זורע אות ח; חוקות הארץ א, עמ' 31-32; וצ"ע.

להלכה נוקטים כדעת הראב"ד וכ'כסף משנה' בדעת הרמב"ם שמניין שנות הערלה הוא מעת הקליטה,²⁰ שכן מעשה הנטיעה אינו מסתיים עד שייקלט השתיל. לפי זה, אם נרצה לתאם בין הדין שמניין השנים הוא מהקליטה לבין הנאמר בתוספתא לפי פרשנות ה'אור זרוע' נצטרך לומר שכאשר 'נשבר וחזר ונטעו בעציץ נקוב אם יכול לחיות חייב' - אין הכוונה שחייב מייד, אלא חייב לאחר שנקלט, וכאשר משאירים את הצמח בעציץ הנקוב. ולפי זה אם שוב חוזר ומנתק השתיל לפני שנקלט - פטור מן הערלה.

מסקנה

כאשר גידלו את צמחי האוכמניות במנותק מן האדמה ולאחר מכן הניחו אותם על הקרקע לזמן מועט, ושוב החזירו אותם לשיטת הגידול הרגילה במנותק מן האדמה - יש לפטור ממניין חדש של ערלה, שכן העמדת עציץ על הקרקע אין משמעותה מעשה נטיעה המחייב כדברי הגרשז"א והגר"ש ישראלי. נוסף על כך, כאשר ההעמדה של העציץ הייתה לזמן קצר ובוודאי פחות משבועיים שהם זמן קליטה, אזי לא התחיל חיוב ערלה וכדברי הראב"ד וה'כסף משנה'.

20. חזו"א, דיני ערלה אות ו; נטע הילולים, עמ' טו, זרע גד אות ז; ועי' כרם ציון, ערלה הלכות פסוקות פ"ט עמ' מו.